STUDIA PRAWNO-EKONOMICZNE, t. XCI/2, 2014
PL ISSN 0081-6841 s. 105–123

Jacek GAD*

RACHUNKOWOŚĆ A NADZÓR KORPORACYJNY JAKO OBSZARY BADAŃ NAUKOWYCH W POLSCE I NA ŚWIECIE

Słowa kluczowe: nadzór korporacyjny, rachunkowość, problemy badawcze

1. Wstęp

Pojęcie nadzoru korporacyjnego na stałe zagościło w literaturze z zakresu rachunkowości. Należy również zauważyć, że badania naukowe z obszaru rachunkowości (w tym zwłaszcza sprawozdawczości finansowej i niefinansowej), prezentowane w publikacjach krajowych i zagranicznych, podejmowane są w odniesieniu do zagadnień związanych z nadzorem korporacyjnym.

Nie ulega wątpliwości, że nieodłącznym elementem nadzoru korporacyjnego jest komunikacja przedsiębiorstwa z otoczeniem[1], która odbywa się w dużej mierze za sprawą sprawozdawczości finansowej i niefinansowej. Wydaje się zatem, że informacje prezentowane przez przedsiębiorstwa w raportach okresowych stanowią główne spoiwo rachunkowości oraz nadzoru korporacyjnego. W literaturze zauważa się, że w dzisiejszych czasach wiarygodne sprawozdanie finansowe staje się „sercem" nadzoru korporacyjnego[2].

Biorąc pod uwagę przedmiot zainteresowania nadzoru korporacyjnego (rozumianego jako „system, za pomocą którego przedsiębiorstwa są kierowane

* Dr, Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Łódzki; e-mail: jgad@uni.lodz.pl

[1] Na tę właściwość nadzoru korporacyjnego zwraca uwagę m.in. **M. Jerzemowska**, *Istota i uwarunkowania rozwoju nadzoru korporacyjnego*, [w:] **S. Rudolf** (red.), *Strategiczne obszary nadzoru korporacyjnego zewnętrznego i wewnętrznego*, Wyd. UŁ, Łódź 2002, s. 18.

[2] **E. Walińska**, **J. Gad**, *Wiarygodność informacji sprawozdawczych jako fundament nadzoru korporacyjnego*, Studia i Prace Uniw. Ekon. w Krakowie 2010/14, s. 288.

i kontrolowane"[3]), oraz przedmiot zainteresowania rachunkowości (rozumianej jako „system informacyjny służący użytkownikom do podejmowania decyzji gospodarczych, zwłaszcza finansowych, oraz rozliczania kierownictwa z odpowiedzialnego i efektywnego zarządzania powierzonym majątkiem"[4]), należy zauważyć, że zakres relacji między tymi obszarami nauki jest niezwykle rozległy.

Artykuł ma charakter teoretyczno-empiryczny, a jego celem jest ustalenie czy na przestrzeni analizowanych lat miało miejsce przenikanie problemów badawczych między rachunkowością i nadzorem korporacyjnym.

Metodą badawczą wykorzystaną w artykule była analiza zawartości krajowych i zagranicznych publikacji z obszaru rachunkowości oraz nadzoru korporacyjnego. Treści prezentowane w artykule zostały opracowane również na podstawie studiów literaturowych.

2. Dwa wymiary relacji rachunkowości oraz nadzoru korporacyjnego

Zdaniem autora, kluczowe znaczenie z punktu widzenia niniejszego artykułu ma relacja między sprawozdaniem finansowym, będącym końcowym produktem systemu rachunkowości[5] a mechanizmami nadzoru korporacyjnego.

Jednym z celów sprawozdawczości finansowej jest dostarczanie informacji pozwalających ocenić perspektywy jednostki odnośnie przyszłych przepływów pieniężnych. Sprawozdania finansowe powinny również pomóc ocenić, na ile zarząd efektywnie i skutecznie wypełnia obowiązki związane z gospodarowaniem zasobami przedsiębiorstwa[6].

Wykorzystanie informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym w procesie nadzoru niezwykle trafnie określiła K.S. Nilsson, stwierdzając, iż „pryncypałowie nie muszą być obecni w organizacji, by nadzorować poczynania agentów, system rachunkowości robi to za nich"[7]. Według R.M. Bushmana

[3] **A. Cadbury**, C*orporate Governance and Chairmanship*, Oxford 2002, s. 1.

[4] **A. Jaruga**, *Rachunkowość w warunkach gospodarki rynkowej*, [w:] **A. Jaruga** i in., *Rachunkowość finansowa*, wyd. III, Tow. Gosp. RAFIB, Łódź 1995, s. 8.

[5] Obejmującym zarówno podsystem rachunkowości finansowej, jak i podsystem rachunkowości zarządczej.

[6] Conceptual Framework for Financial Reporting, IASB 2010.

[7] **K.S. Nilsson**, *Powerful Accounts: Identities, Principal and Agents*, [w:] **M. Kelemen**, **M. Kostera** (eds), *Critical Management Research in Eastern Europe: Managing the Transition*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2003, s. 129.

i A.J. Smitha wiarygodne, zweryfikowane informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych[8]:

1) ułatwiają udziałowcom monitorowanie i efektywne egzekwowanie swoich praw;
2) motywują radę nadzorczą do działania na rzecz wzmacniania wartości dla akcjonariuszy, poprzez kontrolowanie decyzji i działań podejmowanych przez menedżerów;
3) dostarczają bogaty zestaw zmiennych, które mogą być brane pod uwagę przy opracowywaniu systemu wynagradzania menedżerów za efektywne działanie.

Sprawozdania finansowe nie tylko usprawniają działanie mechanizmów nadzoru korporacyjnego, ale – jak zauważa R. Ball – funkcjonują jako swego rodzaju lampka ostrzegawcza na potrzeby nadzoru – odpowiednio wcześnie ujawnione straty lub niedobory gotówki (ewentualne zagrożenia pogorszenia sytuacji finansowej jednostki) w publikowanych sprawozdaniach finansowych pozwalają zwiększyć skuteczność nadzoru korporacyjnego[9].

Z drugiej strony, według S.T. Surdykowskej, która powołuje się na badania realizowane w latach 80. w Wielkiej Brytanii, „kluczem do rozwiązania problemu jakości informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych korporacji jest rzetelnie sprawowany nadzór korporacyjny (*corporate governance*) i właściwie tylko w nim należy szukać skutecznych narzędzi ograniczania negatywnych zjawisk w postaci świadomego i niezamierzonego fałszowania informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych”[10].

W literaturze przedmiotu można dostrzec zatem dwie płaszczyzny relacji między nadzorem korporacyjnym i sprawozdawczością finansową. Pierwsza dotyczy oddziaływania nadzoru korporacyjnego na wiarygodność sprawozdań finansowych, druga natomiast – wykorzystania sprawozdań w procesie nadzoru korporacyjnego (wykr. 1).

---

[8] **R.M. Bushman**, **A.J. Smith**, *Transparency, Financial Accounting Information, and Corporate Governance*, Economic Policy Review 2003/9/1, s. 67.

[9] **R. Ball**, *Infrastructure Requirements for an Economically Efficient System of Public Financial Reporting and Disclosure*, Brookings-Wharton Papers on Financial Services 2001, s. 127–169.

[10] **S.T. Surdykowska**, *Kryzysy finansowe XX wieku i ich wpływ na systemowe regulacje jakości informacji wykorzystywanych przez inwestorów giełdowych*, [w:] **M. Kutera**, **S.T. Surdykowska**, *Kryzysy gospodarcze a wiarygodność sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2009, s. 28.

W ramach pierwszej z wymienionych płaszczyzn poszczególne mechanizmy nadzoru korporacyjnego, tj. regulacyjny, wewnętrzny i zewnętrzny, oddziaływają na wiarygodność sprawozdań finansowych.

WYKRES 1: *Nadzór korporacyjny a wiarygodność sprawozdań finansowych*

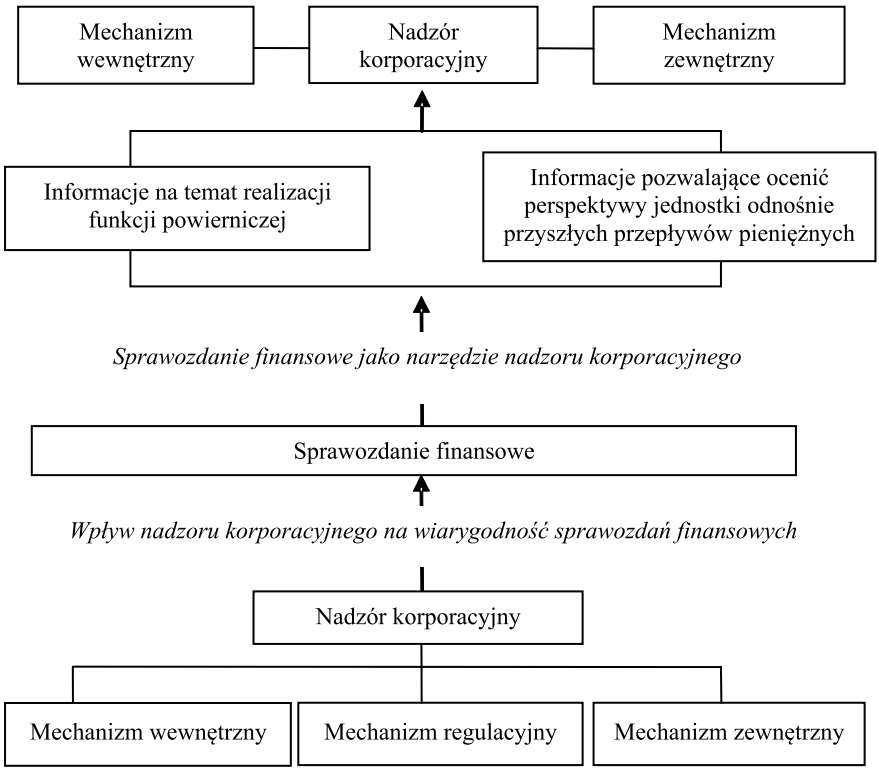

Sprawozdanie finansowe jako narzędzie nadzoru korporacyjnego

Wpływ nadzoru korporacyjnego na wiarygodność sprawozdań finansowych

Ź r ó d ł o: **E. Walińska**, **J. Gad**, *Wiarygodność*..., s. 290.

Mechanizm regulacyjny nadzoru korporacyjnego związany jest m.in. z tworzeniem zasad o charakterze ustawowym i środowiskowym, dotyczących zakresu i rodzaju ujawnianych przez jednostki informacji. Z kolei działanie mechanizmu zewnętrznego nadzoru korporacyjnego, w zakresie wpływu tego mechanizmu na wiarygodność sprawozdań finansowych, polega m.in. na tym, iż spółki, chcąc konkurować o kapitał, muszą realizować potrzeby dawców kapitału. Są oni bowiem priorytetowymi użytkownikami sprawozdań finanso-

wych i to do ich potrzeb informacyjnych dostosowany jest zakres informacji ujawniany w sprawozdaniach. Prezentacja w sprawozdaniu finansowym informacji w sposób utrudniający ocenę sytuacji finansowej jednostki, „upiększanie" sprawozdań finansowych lub, co gorsza, fałszowanie ich, powoduje, że dawcy kapitału rezygnują z powierzania swoich zasobów danej jednostce. Szczególnie istotny, biorąc pod uwagę oddziaływanie na wiarygodność sprawozdań finansowych, jest mechanizm wewnętrzny nadzoru korporacyjnego. Podstawowym narzędziem mechanizmu wewnętrznego, obok postanowień kontraktowych, jest działanie rad nadzorczych. Czynności podejmowane przez członków rad nadzorczych, zmierzające do zapewnienia wiarygodności sprawozdań finansowych, polegają z jednej strony na kształtowaniu systemu rachunkowości, z drugiej natomiast – na monitorowaniu tego systemu[11].

Biorąc pod uwagę drugą z wymienionych płaszczyzn, należy zaznaczyć, że wiarygodne informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych są kluczowe z punktu widzenia realizacji efektywnego procesu nadzoru korporacyjnego. Sprawozdania finansowe stanowią podstawowe źródło informacji na temat wyników działalności spółki, jej pozycji finansowej oraz zmian tej pozycji. Dodatkowo, dostarczają informacji na temat realizacji przez zarząd funkcji rozliczeniowej (*accountability*). Właściciele kapitału mogą za pomocą sprawozdań finansowych ustalić, czy zarząd właściwie wywiązuje się ze swojej roli, tj. czy efektywnie rozporządza powierzonym majątkiem[12]. Jak podkreśla się w literaturze, rozliczenie się zarządu (*accoutability*) z efektywności i skuteczności działania dotyczy nie tylko działań przeszłych, ale również przyszłych[13]. W tym zakresie sprawozdawczość finansowa i niefinansowa pełni kluczową rolę, gdyż dostarcza informacji na temat „architektury finansowej"[14] przedsiębiorstwa, za pomocą której można ocenić perspektywy jednostki.

[11] Zob. szerzej: **E. Walińska**, **J. Gad**, *Wiarygodność*..., s. 290–291.

[12] *Ibidem*, s. 291.

[13] **Y. Ijiri**, *Theory of Accounting Measurement*, American Accounting Association, Sarasota 1975, s. 10.

[14] **E. Walińska**, *Roczny raport spółek w Wielkiej Brytanii w świetle potrzeb inwestora*, [praca doktorska napisana w Kat. Rachunkowości na Wydz. Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ pod kier. naukowym A. Jarugowej], Łódź 1994, s. 229–230.

3. Wyniki zagranicznych i krajowych badań, dotyczących obszarów badawczych, podejmowanych w ramach nadzoru korporacyjnego oraz rachunkowości

Zakres danej dyscypliny naukowej determinowany jest m.in. przez obszary podejmowanych w ramach tej dyscypliny badań naukowych. Uzasadnioną wydaje się zatem analiza prezentowanych w literaturze obszarów badawczych z zakresu nadzoru korporacyjnego oraz rachunkowości.

P. Brown, W. Beekes oraz P. Verhoeven przeanalizowali prowadzone na świecie badania naukowe dotyczące nadzoru i na tej podstawie wyodrębnili wewnętrzne i zewnętrzne charakterystyki nadzoru korporacyjnego[15]. Używane przez autorów sformułowanie: charakterystyki wewnętrzne oznacza, że zalicza się do nich charakterystyki, które są rezultatem decyzji i działań dotyczących akcjonariuszy oraz rady dyrektorów (rady nadzorczej). Do charakterystyk tych zalicza się: tworzenie oraz uczestnictwo w radach dyrektorów (radach nadzorczych) oraz ich komitetach, strukturę własności, system finansowania oraz formy wynagradzania menedżerów[16]. Charakterystyki zewnętrzne obejmują monitorowanie przedsiębiorstwa przez zewnętrzne jednostki, takie jak znaczący akcjonariusze, inwestorzy instytucjonalni oraz zewnętrzni audytorzy[17].

P. Brown, W. Beekes oraz P. Verhoeven wyodrębnili dwa rodzaje prac badawczych dotyczących nadzoru korporacyjnego, związanych jednocześnie z finansami i rachunkowością. Pierwszy rodzaj to prace badawcze w obszarze finansów dotyczące nadzoru korporacyjnego, drugi rodzaj z kolei to prace badawcze w obszarze rachunkowości dotyczące nadzoru korporacyjnego[18].

Zgodnie z przedstawionymi wynikami badań, prace badawcze w obszarze finansów dotyczące nadzoru korporacyjnego obejmowały następujące tematy[19]:

---

[15] **P. Brown**, **W. Beekes**, **P. Verhoeven**, *Corporate governance, accounting and finance: A review*, Accounting and Finance 2011/51, s. 111–118.

[16] Charakterystyki wewnętrzne nadzoru korporacyjnego związane są zatem z: działalnością rady dyrektorów (rady nadzorcze) i ich komitetów; działalnością komitetu audytu, kontrolą wewnętrzną oraz audytem wewnętrznym; strukturą własności. Zob. *ibidem*, s. 112–115.

[17] Charakterystyki zewnętrzne nadzoru korporacyjnego związane są zatem z: monitorowaniem przez znaczących akcjonariuszy oraz analityków działalności przedsiębiorstwa; działalnością zewnętrznych audytorów; występowaniem konkurencji i przejęć; regulacjami i ich przestrzeganiem. Zob. *ibidem*, s. 115–118.

[18] *Ibidem*, s. 118–153.

[19] *Ibidem*, s. 118–140.

a) nadzór korporacyjny a wyniki przedsiębiorstwa, w tym: (1) skład rady dyrektorów (rady nadzorczej) a wyniki przedsiębiorstwa; (2) wyniki przedsiębiorstwa a struktura własności; (3) wyniki przedsiębiorstwa a zewnętrzni większościowi akcjonariusze; (4) wyniki przedsiębiorstwa a rynek kontroli nad korporacją; (5) wyniki przedsiębiorstwa a ochrona prawna inwestorów;
b) nadzór korporacyjny a wpływ rotacji CEO na wyniki przedsiębiorstwa;
c) nadzór korporacyjny a kapitał, w tym: (1) koszt kapitału; (2) polityka dywidend;
d) nadzór korporacyjny a zadłużenie, w tym: (1) dźwignia finansowa; (2) koszt zadłużenia.

Wyniki prowadzonych przez P. Brown, W. Beekes oraz P. Verhoeven badań wskazują, że prace badawcze w obszarze rachunkowości dotyczące nadzoru korporacyjnego obejmowały następujące tematy[20]:

a) nadzór korporacyjny a ujawnienia przedsiębiorstwa, w tym (1) zakres ujawnień; (2) prognozy analityków; (3) regulacje i ich stosowanie;
b) nadzór korporacyjny a jakość rachunkowości, w tym: (1) zasada ostrożności oraz ujmowanie przychodów w poszczególnych okresach; (2) informatywność zysków (siła korelacji między zyskami oraz stopami zwrotu); (3) zarządzanie zyskami (proces wyboru rozwiązań dostępnych w polityce rachunkowości, służący prezentacji zamierzonego stanu wyników przedsiębiorstwa); (4) korekty błędów w sprawozdaniu finansowym oraz oszustwa księgowe.

Rodzaje problemów badawczych podejmowanych w obszarze rachunkowości zidentyfikowali R.U. Fulbier oraz T. Sellhorn. Autorzy ci przestudiowali abstrakty referatów prezentowanych w latach 1978–2008 w trakcie Corocznych Kongresów Europejskiego Stowarzyszenia Księgowych (EAA Annual Congresses). Na podstawie badań zidentyfikowano następujące obszary badawcze wynikające z tematów publikacji prezentowanych w latach 1998–2008: (1) rachunkowość i rynki kapitałowe; (2) edukacja i badania z zakresu rachunkowości; (3) historia rachunkowości; (4) rachunkowość i systemy informacyjne; (5) rachunkowość i strategia; (6) teoria rachunkowości; (7) audyt; (8) kluczowe perspektywy rachunkowości; (9) rachunkowość w gospodarce; (10) analiza finansowa; (11) finanse i zarządzanie finansami; (12) rachunkowość finansowa (rynki kapitałowe); (13) sprawozdawczość finansowa; (14) nadzór korporacyjny; (15) rachunkowość międzynarodowa;

[20] *Ibidem*, s. 144–153.

(16) rachunkowość zarządcza; (17) behawioralne aspekty rachunkowości; (18) rachunkowość sektora publicznego oraz rachunkowość jednostek non-profit; (19) rachunkowość społeczna i rachunkowość środowiskowa; (20) rachunkowość i podatki; (21) inne[21].

Należy zauważyć, że również w Polsce prowadzone były badania dotyczące nurtów badawczych w obszarze rachunkowości. Jak ustalili J. Dobroszek i J. Michalak, spośród zidentyfikowanych 15 obszarów tematycznych z zakresu rachunkowości, najrzadziej podejmowany był w Polsce w latach 2010–2012 problem nadzoru korporacyjnego. Z kolei w przypadku Corocznych Kongresów Stowarzyszenia Księgowych problem nadzoru korporacyjnego był jednym z czterech najczęściej prezentowanych obszarów badawczych (lata 2010–2013)[22].

4. Nadzór korporacyjny w literaturze z obszaru rachunkowości oraz rachunkowość w literaturze z obszaru nadzoru korporacyjnego – analiza publikacji polskich i zagranicznych

W ramach przeprowadzonego badania podjęto próbę zidentyfikowania zagadnień z obszaru rachunkowości prezentowanych w publikacjach z zakresu nadzoru korporacyjnego, jednocześnie podjęto próbę zidentyfikowania zagadnień z obszaru nadzoru korporacyjnego prezentowanych w publikacjach z zakresu rachunkowości.

Badaniu poddane zostały wiodące czasopisma krajowe oraz zagraniczne, w których publikowane były artykuły z obszaru nadzoru korporacyjnego oraz rachunkowości. Do badania zakwalifikowano następujące czasopisma[23]:

---

[21] **R.U. Fulbier**, **T. Sellhorn**, *Approaches to accounting research – Evidence from EAA Annual Congresses*, SSRN 2008, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=985119; stan na dzień 15.01.2014 r.

[22] **J. Dobroszek**, **J. Michalak**, *Nurty badawcze w nauce rachunkowości w Polsce i na świecie*, Zesz. Teoret. Rach. 2013/71 (127), s. 106, 113.

[23] Wybór niniejszych czasopism zagranicznych wynika z faktu, iż stanowią one płaszczyznę międzynawowej dyskusji naukowej na temat nadzoru korporacyjnego oraz rachunkowości. Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości z kolei stanowią uznane czasopismo w polskim środowisku naukowym, odzwierciedlające jednocześnie tematykę prowadzonych badań naukowych z obszaru rachunkowości. Dodatkowo, na przestrzeni analizowanych lat ukazywały się specjalne wydania Zeszytów Teoretycznych Rachunkowości, w których publikowano referaty wygłaszane na Ogólnopolskich Zjazdach Katedr Rachunkowości.

1) Corporate Governance: An International Review,
2) Contemporary Accounting Research,
3) The British Accounting Review,
4) Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości.

W procesie badawczym uwzględniono referaty, które zostały opublikowane na przestrzeni ostatnich 20 lat, tj. w latach 1993–2013.

Badaniu poddano również 10 publikacji pokonferencyjnych, w których opublikowane zostały referaty wygłaszane na konferencjach dotyczących nadzoru korporacyjnego, organizowanych przez Katedrę Ekonomii Instytucjonalnej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego oraz Katedrę Finansów Przedsiębiorstw na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego[24]. Konferencje dotyczące nadzoru korporacyjnego organizowane były od 2000 roku[25].

W procesie badawczym analizie poddane były tytuły artykułów oraz dołączone do artykułów abstrakty, które opublikowane zostały w badanych czasopismach oraz publikacjach pokonferencyjnych. Badaniu nie zostały poddane pełne teksty artykułów, dlatego możliwe jest, że nie zostały uwzględnione wątki poboczne, czy wzmianki dotyczące rachunkowości (w przypadku publikacji z obszaru nadzoru korporacyjnego) lub nadzoru korporacyjnego (w przypadku publikacji z obszaru rachunkowości)[26].

Sformułowano następujące pytania badawcze:

1) jakie zagadnienia z obszaru rachunkowości prezentowane są w publikacjach z zakresu nadzoru korporacyjnego?
2) jakie zagadnienia z obszaru nadzoru korporacyjnego prezentowane są w publikacjach z zakresu rachunkowości?

---

[24] Zdecydowano się na wybór niniejszych publikacji, gdyż, jak się wydaje, w największej mierze odzwierciedlają one zakres problemów badawczych dotyczących nadzoru korporacyjnego podejmowanych w Polsce.

[25] Od roku 2000 do 2008 konferencje dotyczące nadzoru korporacyjnego organizowane były co dwa lata przez Katedrę Ekonomii Instytucjonalnej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ. Od 2009 r. konferencje dotyczące nadzoru organizowane są co roku – raz przez Katedrę Ekonomii Instytucjonalnej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ, a raz przez Katedrę Finansów Przedsiębiorstw na Wydziale Zarządzania UG.

[26] Jeżeli w danym artykule wystąpiły dwa (lub więcej) zagadnienia z zakresu rachunkowości (w przypadku publikacji z obszaru nadzoru korporacyjnego) lub z zakresu nadzoru korporacyjnego (w przypadku publikacji z obszaru rachunkowości), to w przygotowanej bazie danych ujmowano ten artykuł tylko raz, uwzględniając dominujące zagadnienie.

3) jaki jest udział artykułów z obszaru rachunkowości we wszystkich artykułach publikowanych w badanych czasopismach z zakresu nadzoru korporacyjnego?
4) jaki jest udział artykułów z obszaru nadzoru korporacyjnego we wszystkich artykułach publikowanych w badanych czasopismach z zakresu rachunkowości?

Biorąc pod uwagę badane publikacje z zakresu nadzoru korporacyjnego, należy zauważyć, że zidentyfikowano w nich 9 zagadnień z obszaru rachunkowości (tab. 1). Na przestrzeni badanych lat w czasopiśmie Corporate Governance: An International Review najczęściej prezentowano artykuły z obszaru rachunkowości dotyczące działalności komitetu audytu (razem 20 artykułów). W przypadku badanych polskich publikacji pokonferencyjnych z zakresu nadzoru korporacyjnego najczęściej prezentowano artykuły z obszaru rachunkowości dotyczące *stricte* sprawozdawczości finansowej (razem 9 artykułów) (tab. 1).

TABELA 1: *Zagadnienia z obszaru rachunkowości prezentowane w publikacjach z zakresu nadzoru korporacyjnego*

Zagadnienia związane z rachunkowością	**Corporate Governance: An International Review**	**Publikacje pokonferencyjne zawierające referaty prezentowane w trakcie konferencji dotyczących nadzoru korporacyjnego**
	Łączna liczba publikacji (lata 1993–2013)	**Łączna liczba publikacji (lata 2000, 2002, 2004, 2006, 2008–2013)**
Komitet audytu	20	7
Sprawozdawczość finansowa	18	9
Cadbury report	12	0
Rewizja finansowa	10	1
Skandale finansowe (Enron i Parmalat) i Ustawa Sarbanes-Oxley	4	0
Teoria rachunkowości	3	0
Regulacje rachunkowości (np. MSR)	3	0
Sprawozdanie z działalności	1	1
Odpowiedzialność rady nadzorczej za rachunkowość	0	3

Źródło: oprac. własne.

W ramach procesu badawczego ustalono udział artykułów z zakresu rachunkowości we wszystkich artykułach publikowanych w Corporate Governance: An International Review oraz w polskich publikacjach pokonferencyjnych, zawierających referaty prezentowane w trakcie konferencji dotyczących nadzoru korporacyjnego (tab. 2). Udział referatów z zakresu rachunkowości we wszystkich referatach w przypadku Corporate Governance: An International Review wahał się od 2,4% w 1999 roku do 20,7% w roku 2003. Jeżeli chodzi o polskie publikacje pokonferencyjne, udział referatów z rachunkowości wahał się od 0% w latach 2000, 2001, 2006 do 28,1% w roku 2009 (tab. 2).

TABELA 2: *Udziały artykułów z zakresu rachunkowości we wszystkich artykułach opublikowanych w danym czasopiśmie / publikacji pokonferencyjnej*

Rok	Corporate Governance: An International Review		Publikacje pokonferencyjne zawierające referaty prezentowane w trakcie konferencji dotyczących nadzoru korporacyjnego	
	Liczba artykułów*	Udział artykułów**	Liczba artykułów*	Udział artykułów**
1993	4	11,4%	–	–
1994	2	7,4%	–	–
1995	3	11,5%	–	–
1996	2	8,7%	–	–
1997	3	9,1%	–	–
1998	2	5,4%	–	–
1999	1	2,4%	–	–
2000	2	5,3%	0	0,0%
2001	4	12,9%	0	0,0%
2002	3	11,5%	–	–
2003	6	20,7%	–	–
2004	6	11,5%	1	2,9%
2005	6	8,3%	–	–
2006	2	4,3%	0	0,0%
2007	9	8,3%	–	–
2008	4	9,3%	1	3,1%
2009	3	6,0%	9	28,1%
2010	2	5,3%	2	5,7%
2011	1	2,6%	4	11,1%
2012	2	5,6%	2	6,1%
2013	4	10,8%	2	6,1%

O b j a ś n i e n i a: * – liczba artykułów z zakresu rachunkowości; ** – udział artykułów z zakresu rachunkowości we wszystkich artykułach.
Ź r ó d ł o: oprac. własne.

W trakcie badania zidentyfikowano znaczące wahania, jeżeli chodzi o udział publikacji z zakresu rachunkowości w łącznej liczbie publikacji, w czasopiśmie Corporate Governance: An International Review. Nie można zatem zidentyfikować ani tendencji rosnącej, ani malejącej odnośnie udziału publikacji z zakresu rachunkowości w łącznej liczbie publikacji. Widoczny jest jednak wzrost udziału publikacji z zakresu rachunkowości w łącznej liczbie publikacji w latach 2001–2004. Związane to było zapewne ze skandalami finansowymi, które w tamtym okresie wstrząsnęły światem finansów[27] (wykr. 2).

WYKRES 2: *Udział publikacji z zakresu rachunkowości w ramach Corporate Governance: An International Review*

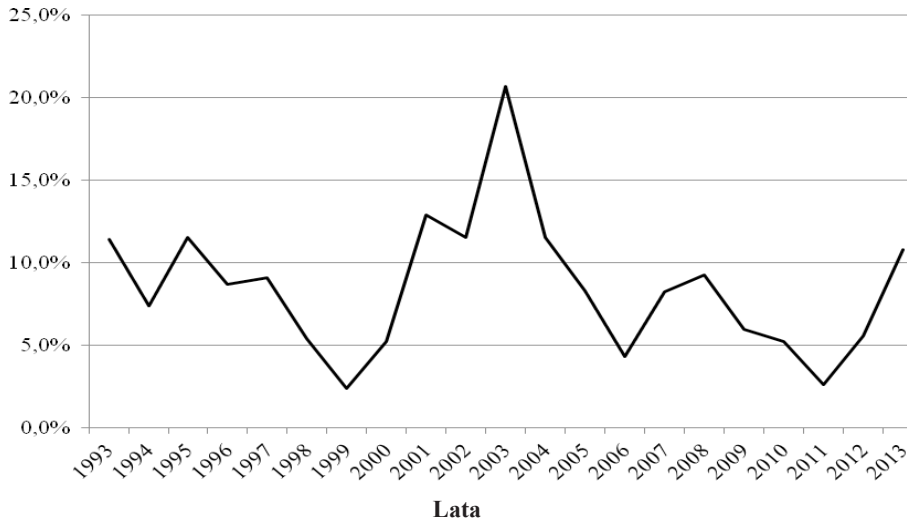

Ź r ó d ł o: oprac. własne.

W przypadku polskich publikacji pokonferencyjnych z obszaru nadzoru korporacyjnego dostrzec można w badanym okresie ogólny wzrost udziału publikacji z zakresu rachunkowości. Zdecydowanie najwiekszy udział artykułów z zakresu rachunkowości w łącznej liczbie artykułów opublikowanych

[27] Por. **M. Hulicka**, *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa. Wpływ rzetelnej rewizji finansowej na efektywność nadzoru korporacyjnego i ograniczenie asymetrii informacji na rynku kapitałowym*, Wyd. UJ, Kraków 2008.

w polskich publikacjach pokonferencyjnych z obszaru nadzoru korproacyjnego wystąpił w roku 2009 (wykr. 3).

WYKRES 3: *Udział referatów z zakresu rachunkowosci prezentowanych w trakcie konferencji dotyczących nadzoru korporacyjnego*

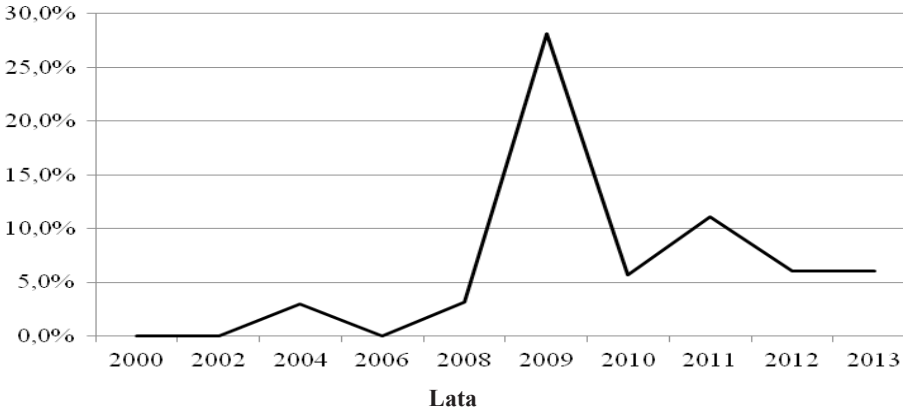

Źródło: oprac. własne.

W ramach prowadzonego badania zidentyfikowano 12 zagadnień z zakresu nadzoru korporacyjnego, prezentowanych w latach 1993–2013 w publikacjach z obszaru rachunkowości.

Zagadnieniem z zakresu nadzoru korporacyjnego, które najczęściej stanowiło przedmiot publikacji w czasopismach Contemporary Accounting Research oraz The British Accounting Review było omówienie (w różnych aspektach) reakcji rynku kapitałowego na jakość, zakres oraz formę informacji prezentowanych w raportach rocznych. W przypadku polskiego czasopisma – Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości – najczęściej prezentowanym zagadnieniem z zakresu nadzoru korporacyjnego było: kontrola wewnętrzna / audyt wewnętrzny (tab. 3).

Sformułowanie „nadzór korporacyjny" użyte zostało w latach 1993–2013 w 13 tytułach artykułów opublikowanych w Contemporary Accounting Research. Dokładnie tyle samo artykułów, zawierających w tytule sformułowanie „nadzór korporacyjny" zostało opublikowanych w The British Accounting Review. W przypadku Zeszytów Teoretycznych Rachunkowości, w tym czasie,

sformułowanie „nadzór korporacyjny” w tytule artykułu zostalo użyte 5 razy (tab. 3).

TABELA 3: *Zagadnienia z obszaru nadzoru korporacyjnego prezentowane w publikacjach z zakresu rachunkowości*

Zagadnienia związane z nadzorem korporacyjnym	**Contemporary Accounting Research**	**The British Accounting Review**	**Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości**
	Łączna liczba publikacji (lata 1993–2013)		
Różne aspekty związane z reakcją rynku kapitałowego na jakość, zakres oraz formę informacji prezentowanych w raportach rocznych	46	18	15
Kształtowanie wyniku finansowego przez zarządzających	20	4	1
Teoria agencji (w tym asymetria informacji)	15	2	2
„Nadzór korporacyjny” w tytule publikacji	13	13	5
Kontrola wewnętrzna / audyt wewnętrzny	12	3	16
Komitet audytu	11	4	5
Wynagradzanie menedżerów i efektywność zarządzania	7	0	0
Rada nadzorcza / rada dyrektorów	5	4	0
Struktura właścicielska	5	6	0
Zasiadanie kobiet w zarządzie a wyniki spółki	1	0	0
Rynek talentów menedżerskich	1	0	0
Odpowiedzialność rady nadzorczej za rachunkowość	0	0	2

Ź r ó d ł o: oprac. własne.

Największy udział artykułów z zakresu nadzoru korporacyjnego w łącznej liczbie artykułów wystąpił w przypadku czasopisma The British Accounting Review w roku 1998 (udział 30%). Jeżeli chodzi o czasopismo Contemporary Accounting Research, największy udział artykułów z zakresu nadzoru korpo-

racyjnego w łącznej liczbie publikacji wystąpił w roku 2002 (udział 38,5%). W Zeszytach Teoretycznych Rachunkowości największy udział artykułów z zakresu nadzoru korporacyjnego wystąpił w roku 2012 (udział 14,6%) (tab. 4).

TABELA 4: *Udziały artykułów z zakresu nadzoru korporacyjnego we wszystkich artykułach opublikowanych w danym czasopiśmie*

Rok	Contemporary Accounting Research		The British Accounting Review		Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości	
	Liczba artykułów*	Udział artykułów**	Liczba artykułów*	Udział artykułów**	Liczba artykułów*	Udział artykułów**
1993	2	12,5%	0	0,0%	0	0,0%
1994	5	8,5%	1	5,6%	1	1,8%
1995	3	12,0%	2	13,3%	0	0,0%
1996	1	3,6%	1	5,6%	1	1,4%
1997	6	22,2%	0	0,0%	2	2,2%
1998	3	12,5%	3	15,8%	0	0,0%
1999	4	12,5%	4	17,4%	0	0,0%
2000	8	28,6%	6	30,0%	1	1,5%
2001	7	24,1%	0	0,0%	2	3,2%
2002	10	38,5%	1	4,3%	1	1,5%
2003	10	35,7%	4	16,7%	2	2,4%
2004	3	8,6%	2	7,4%	1	1,2%
2005	8	21,6%	2	8,0%	0	0,0%
2006	4	10,0%	1	2,9%	2	3,5%
2007	6	13,6%	5	18,5%	2	3,2%
2008	10	24,4%	4	12,9%	3	3,8%
2009	10	24,4%	4	21,1%	6	7,1%
2010	5	10,6%	4	19,0%	5	6,0%
2011	10	17,9%	5	16,1%	7	9,5%
2012	13	27,1%	5	21,7%	7	14,6%
2013	8	14,3%	0	0,0%	3	5,9%

O b j a ś n i e n i a: * – liczba artykułów z zakresu nadzoru korporacyjnego; ** – udział artykułów z zakresu nadzoru korporacyjnego we wszystkich artykułach.

Ź r ó d ł o: oprac. własne.

Zdecydowanie najwięcej publikacji z obszaru nadzoru korporacyjnego ukazało się w badanym okresie w Contemporary Accounting Research (136 publikacji). W The British Accounting Review w tym samym czasie opublikowano 54 artykuły z obszaru nadzoru korporacyjnego, natomiast w Zeszytach Teoretycznych Rachunkowości – 46 artykułów z obszaru nadzoru korporacyjnego (tab. 4).

Wyniki przeprowadzonego badania pozwalają na stwierdzenie, że (za wyjątkiem wybranych lat) w badanych czasopismach z obszaru rachunkowości udział publikacji z zakresu nadzoru korporacyjnego w łącznej liczbie publikacji nieznacznie wzrasta (wykr. 4). Jednocześnie w przypadku badanych czasopism zagranicznych z obszaru rachunkowości udział publikacji z zakresu nadzoru korporacyjnego w ogólnej liczbie publikacji jest bardzo zmienny.

WYKRES 4: *Udziały publikacji z zakresu nadzoru korporacyjnego w badanych czasopismach*

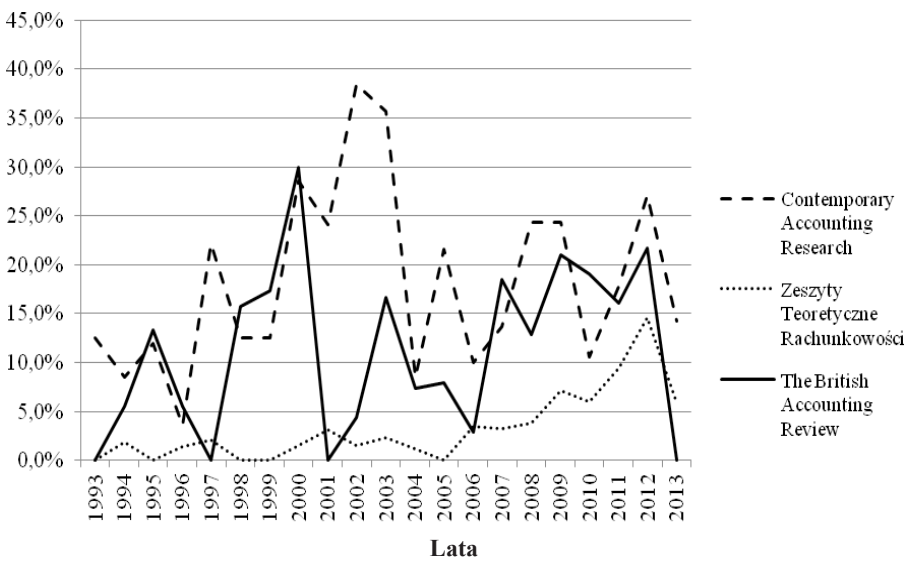

Ź r ó d ł o: oprac. własne.

Największy udział artykułów z zakresu nadzoru korporacyjnego wystąpił w przypadku badanych czasopism zagranicznych w latach 1998–2003. Natomiast w Zeszytach Teoretycznych Rachunkowości udział ten był największy w roku 2012. Fakt ten może wynikać z różnego poziomu rozwoju rynków ka-

pitałowych w Polsce i za granicą, który z kolei determinuje rodzaj problemów badawczych podejmowanych przez naukowców.

5. Zakończenie

W niniejszym artykule przestawiono zagadnienie związane z przenikaniem problemów badawczych między rachunkowością i nadzorem korporacyjnym. Rachunkowość stanowi fundamentalne źródło informacji dla potrzeb nadzoru, z kolei nadzór korporacyjny pełni kluczową rolę w procesie zapewniania wiarygodności systemu informacyjnego rachunkowości.

W ramach procesu badawczego ustalono, że w publikacjach z obszaru nadzoru korporacyjnego podejmowane są problemy badawcze z zakresu rachunkowości; występuje również proces odwrotny, tzn. w publikacjach z zakresu rachunkowości podejmowane są problemy związane z nadzorem korporacyjnym. Jak wskazują wyniki badań, częściej podejmowane są zagadnienia z obszaru nadzoru korporacyjnego w publikacjach z zakresu rachunkowości, niż zagadnienia z obszaru rachunkowości w publikacjach z zakresu nadzoru korporacyjnego.

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, iż można zidentyfikować pewne zagadnienie, które jest wspólne dla rachunkowości oraz nadzoru korporacyjnego oraz które stanowiło i zapewne będzie stanowić w przyszłości przedmiot wielu badań naukowych. Mowa tu o działalności komitetu audytu. Zagadnienie to stanowi jednocześnie wyzwanie dla przyszłych badań, podejmowanych w szczególności w ramach rachunkowości zarządczej.

Znamiennym wydaje się fakt, że wzmożone zainteresowanie określonym zagadnieniem za granicą, znajdujące odzwierciedlenie w liczbie publikacji, nie przekłada się w tym samym czasie na liczbę publikacji w Polsce.

Przedstawiona w niniejszym artykule analiza porównawcza wymaga kolejnych, pogłębionych badań naukowych.

Bibliografia

Opracowania:

Ball R., *Infrastructure Requirements for an Economically Efficient System of Public Financial Reporting and Disclosure*, Brookings-Wharton Papers on Financial Services, 2001.

Brown P., **Beekes W.**, **Verhoeven P.**, *Corporate governance, accounting and finance: A review*, Accounting and Finance 2011/51.

Bushman R.M., **Smith A.J.**, *Transparency, Financial Accounting Information, and Corporate Governance*, Economic Policy Review 2003/9/1.

Cadbury A., C*orporate Governance and Chairmanship*, Oxford 2002.

Conceptual Framework for Financial Reporting, IASB 2010.

Dobroszek J., **Michalak J.**, *Nurty badawcze w nauce rachunkowości w Polsce i na świecie*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości 2013/71 (127).

Hulicka M., *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa. Wpływ rzetelnej rewizji finansowej na efektywność nadzoru korporacyjnego i ograniczenie asymetrii informacji na rynku kapitałowym*, Wyd. UJ, Kraków 2008.

Ijiri Y., *Theory of Accounting Measurement*, American Accounting Association, Sarasota 1975.

Jaruga A., *Rachunkowość w warunkach gospodarki rynkowej*, [w:] Jaruga A. i in., *Rachunkowość finansowa*, wyd. III, Tow. Gosp. RAFIB, Łódź 1995.

Jerzemowska M., *Istota i uwarunkowania rozwoju nadzoru korporacyjnego*, [w:] Rudolf S. (red.), *Strategiczne obszary nadzoru korporacyjnego zewnętrznego i wewnętrznego*, Wyd. UŁ, Łódź 2002.

Nilsson K.S., *Powerful Accounts: Identities, Principal and Agents*, [w:] Kelemen M., Kostera M. (eds), *Critical Management Research in Eastern Europe: Managing the Transition*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2003.

Surdykowska S.T., *Kryzysy finansowe XX wieku i ich wpływ na systemowe regulacje jakości informacji wykorzystywanych przez inwestorów giełdowych*, [w:] Kutera M., Surdykowska S.T., *Kryzysy gospodarcze a wiarygodność sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2009.

Walińska E., *Roczny raport spółek w Wielkiej Brytanii w świetle potrzeb inwestora*, [praca doktorska napisana w Kat. Rachunkowości na Wydz. Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ pod kier. naukowym A. Jarugowej], Łódź 1994.

Walińska E., **Gad J.**, *Wiarygodność informacji sprawozdawczych jako fundament nadzoru korporacyjnego*, Studia i Prace Uniw. Ekon. w Krakowie 2010/14.

Strony internetowe:

Fulbier R.U., **Sellhorn T.**, *Approaches to accounting research – Evidence from EAA Annual Congresses*, SSRN 2008, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=985119; stan na dzień 15.01.2014 r.

http://www.skwp.pl/Zeszyty,Teoretyczne,Rachunkowosci,8164.html, stan na dzień 10.01.2014 r.

http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291911-3846, stan na dzień 10.01.2014 r.

http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291467-8683, stan na dzień 10.01.2014 r.

http://www.journals.elsevier.com/the-british-accounting-review/, stan na dzień 10.01.2014 r.

Jacek GAD

ACCOUNTING AND CORPORATE GOVERNANCE AS AREAS OF RESEARCH IN POLAND AND WORLDWIDE

(Summary)

Article contains theoretical and empirical aspects. Its purpose is to determine whether during the analyzed years the penetration of research problems between accounting and corporate governance took place.

The research method used in article was to analyze the content of national and international publications in the field of accounting and corporate governance. The content presented in the paper was also developed based on literature studies.

Keywords: corporate governance, accounting, research problems